

Konferencja Naukowa

Na drodze do Niepodległości. Bydgoszcz w latach 1914-1920

Dzień 1

20 stycznia 2020 r.

Sala sesyjna Rady Miasta

ul. Jezuicka 1

9:30-10:00 otwarcie konferencji

Przewodnicząca Rady Miasta Monika Matowska-Gulczyńska

Prezydent Miasta Bydgoszczy Rafał Bruski

Prof. zw. dr hab. Jacek Woźny

Prof. zw. dr hab. Albert Kotowski

sesja inauguracyjna

10:00-10:20

dr hab. Zdzisław Biegański, prof. uczelni

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszcz

Spór o datę powrotu Bydgoszczy do Polski w 1920 roku?

Bydgoszcz wraz Pomorzem i częścią Kujaw Zachodnich została przejęta przez państwo polskie dopiero w styczniu 1920 r. – po ratyfikacji traktatu wersalskiego przez Niemcy. Za oficjalną datę powrotu do Macierzy uznaje się dzień 20 stycznia, gdy do miasta dotarły, manifestacyjnie witane przez polskich mieszkańców, oddziały Wojska Polskiego. Jednak już dzień wcześniej, w godzinach wieczornych, odbyła się uroczystość przekazania władzy przez ustępującego II burmistrza pruskiego, Hugo Wolffa. Funkcję gospodarza miasta przejął komisaryczny prezydent Jan Maciaszek. Z kolei 22 stycznia 1920 r. do Bydgoszczy przybył gen. Józef Dowbór-Muśnicki, wraz ze sztabem i przedstawicielami misji wojskowych Ententy. W imieniu rządu polskiego akt przejęcia miasta ogłosił Leon Janta-Połczyński.

Autor referatu postara się zaprezentować wszystkie trzy wydarzenia związane z powrotem Bydgoszczy do niepodległego państwa polskiego, a jednocześnie udzielić odpowiedzi, na ile zasadne jest kwestionowanie powszechnie przyjętej daty 20 stycznia 1920 r.

10:40-11:00

Senator RP kadencji 2019–2023 Andrzej Kobiak

Rola Leona Janty-Połczyńskiego w powrocie Pomorza Nadwiślańskiego z Bydgoszczą do Macierzy

Referat obejmuje kolejno cztery główne aspekty: na wstępie patriotyczne działania Leona Janty-Połczyńskiego w okresie zaborów, rolę ziemianina w sporządzeniu raportu dla prezydenta W. Wilsona dotyczącego przyłączenia Pomorza Nadwiślańskiego z Bydgoszczą do Polski, a także udział ministra Janty-Połczyńskiego w zorganizowaniu przez Rząd Polski procesu włączania Bydgoszczy do Macierzy oraz na zakończenie jego losy po II wojnie światowej.

11:00-11:20

dr Sławomir Sadowski

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Spór o wojskowe koncepcje zajęcia Pomorza w 1920 r.

Decyzja Konferencji Paryskiej 1919 r. o przyznaniu Polsce Pomorza Nadwiślańskiego spowodowała konieczność przygotowania się państwa do przejęcia obszarów z rąk niemieckich. Niepewność co do zachowań Niemców w trakcie opuszczania Pomorza wymusiła potrzebę zaplanowania przejęcia tego obszaru pod osłoną operacji wojskowej. Geopolityczne położenie Pomorza pozwalało na jej przeprowadzenie z dwóch kierunków – z Wielkopolski i z Mazowsza. Ponadto aspiracje do dowodzenia operacją zgłaszały dwa ośrodki władzy – Warszawa i Poznań. Te powyższe problemy – kwestia kierunku operacyjnego działań oraz spór o kierownictwo operacją będą przedmiotem referatu. Dodatkowo podjęta zostanie kwestia osobistych konfliktów pomiędzy generałami Józefem Hallerem i Józefem Dowbór-Muśnickim oraz Marszałkiem Józefem Piłsudskim na tle zajęcia Pomorza oraz znaczenia poszczególnych generałów w hierarchii sił zbrojnych.

11:20-11:40

dr hab. Marek Romaniuk

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

Bydgoszcz 1920. Pomiędzy odniemczeniem, spolszczeniem a repolonizacją

Poszukiwanie granic między pojęciami *odniemczenie*, *spolszczenie* i *repolonizacja* nie ogranicza się do rozważań natury semantycznej. Termin *odniemczenie* powszechnie stosowany w ówczesnym języku dokumentów urzędowych był polską kalką językową niemieckiego Entdeutschung i oznaczał likwidację wszelkich śladów niemczyzny. Równie często w języku urzędowym posługiwano się terminem *spolszczenie* traktując go jako synonim. Czymś innym jest jednak repolonizacja traktowana raczej jako proces społeczny, polegający na przywracaniu utraconych cech polskości w wyniku blisko 150 - letniemu mniej lub bardziej intensywnemu wynaradawianiu. Jej istotą była budowa polskiego poczucia narodowego we własnym, dopiero co odzyskanym kraju. Wydaje się również, że przynajmniej w pierwszych latach niepodległości, przeważały działania zmierzające do możliwie szybkiego, a nawet pospiesznego spolszczenia miasta. Sprzyjał temu przede wszystkim *exodus* ludności niemieckiej, w wyniku którego doszło do swoistej wymiany ludności miasta z niemieckiej na polską. Jednym z zasadniczych elementów spolszczania była organizacja polskich urzędów i wprowadzenie języka polskiego jako języka urzędowego. W 1920 r. sprawą, o równie zasadniczym znaczeniu, była także organizacja polskiego szkolnictwa. Urzędowe odniemczenie Bydgoszczy dokonało się bez większych przeszkód. Zapoczątkowany proces nadawania miastu polskiego charakteru przebiegał jednak stopniowo i polegał na zmianie mentalności i ugruntowywaniu świadomości narodowej polskich mieszkańców Bydgoszczy. Instrumentami polityki odzyskiwania polskości były niepodległość, język, kultywowanie tradycji, edukacja, działalność instytucji i szeroko rozumiane upowszechnienie kultury. Przedwojenna Bydgoszcz zachowała jednak charakter miasta wielonarodowego, w którym szczególną rolę odgrywali Niemcy.

-----

sesja I

11:40-12:00

dr Agnieszka Wysocka

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Pracownia Dziedzictwa Kulturowego
KPCCK w Bydgoszczy

Chwila przed wielką zmianą – architektoniczny portret Bydgoszczy w latach 1910-1918

W drugiej dekadzie XX w. w bydgoskiej architekturze zauważalne są procesy równoległe do tych, które miały miejsce w całej Europie. Intensywna zabudowa rozpoczęta ok. poł. XIX w. zajęła do pierwszych lat XX w. większość terenów ówczesnej strefy staromiejskiej i śródmiejskiej, należało więc szukać nowych obszarów pod zabudowę. W 1912 r. plany rozbudowy przygotował dla miasta H. J. Stübben, dając podstawy dla szczegółowych regulacji, które obejmować miały m.in. przylegające do miasta przedmieścia, w obrębie których zauważalny jest w tym okresie wzmożony ruch budowlany (miejski i prywatny). Nowe pomysły urbanistyczne (zabudowa obrzeżna, rola obszarów zielonych, dzielnice satelitarne), nowe style architektoniczne (wczesny modernizm), przy jednoczesnej rozbudowie infrastruktury komunikacyjnej, wodno-kanalizacyjnej świadczą o planowej i przemyślanej koncepcji architektoniczno-urbanistycznej na moment przed wielką zmianą jaka miała się dokonać, w przypadku Bydgoszczy, w latach 1914-1920.

12:00-12:20

dr Katarzyna Grysińska-Jarmuła

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Towarzystwo Historyczne. Wkład w badania nad dziejami Bydgoszczy i popularyzację wiedzy o przeszłości miasta

Towarzystwo Historyczne powołane do życia w 1880 r. przez przedstawicieli społeczności niemieckiej w Bydgoszczy stawiało przed sobą ambitne cele. Zakładano m.in. opiekę nad prowadzeniem badań naukowych, troskę o przechowywanie zabytków i pamiątek o wartości historycznej oraz upublicznianie wyników swoich prac. Zamierzeniem autorki jest ukazanie jak wyglądała realizacja tych celów podczas niemal 60 lat funkcjonowania towarzystwa, najpierw jako samodzielnej struktury, a następnie wydziału w ramach Niemieckiego Towarzystwa Sztuki i Nauki. Omówione zostaną badania prowadzone przez członków towarzystwa, współpraca z innymi instytucjami o podobnych charakterze oraz wkład i zaangażowanie w popularyzację wiedzy na temat miasta i regionu.

12:20-12:40

mgr Anna Nadolska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Muzeum Okręgowe im. Leona
Wyczółkowskiego w Bydgoszczy

Aktywność patriotyczna Polek w Bydgoszczy pod koniec okresu pruskiego

Celem wystąpienia jest ukazanie patriotycznej aktywności bydgoskich kobiet u progu niepodległości Polski. Bydgoszczanki przedstawione zostaną jako kobiety zaangażowane w pracę na rzecz podtrzymania i kreowania polskiej tożsamości narodowej w niemieckim mieście w przeddzień i w okresie I wojny światowej.

Lokalne „strażniczki polskości” podejmowały działania patriotyczne zarówno jednostkowo, indywidualnie, jak i kolektywnie, przynależąc do licznych organizacji, od lat 90. XIX wieku najczęściej kobiecych (do tzw. ruchu kobiecego, wyróżniającego się spośród dwóch pozostałych zaborów konserwatyzmem, który w pierwszym rządzie stawiał sobie za cel podtrzymanie polskiej świadomości narodowej w niewoli, walkę z niemieczyzną i obronę polskiej kultury, pozostawiając na dalszym planie postulaty równouprawnienia kobiet). Do najaktywniejszych bydgoskich stowarzyszeń kobiecych funkcjonujących w tym czasie należały: Czytelnia dla Kobiet, gniazdo Sokolic czy Towarzystwo św. Wincentego à Paulo. Z kolei spośród miejscowych Polek-patriotek można wymienić takie działaczki jak: Wincentyna Teskowa, Halina Warmińska, Stefania Tuchołkowa, Melania Gońska i Maria Czarlińska.

12:40-13:00

dr Andrzej Leonard Bogucki

Centrum Informacji Naukowej Sokolstwa Polskiego w Bydgoszczy

Zarys działalności demokratycznego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Bydgoszczy w latach 1886-1920

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Bydgoszczy w czasach pruskich (w latach 1886-1920) było organizacją nie tylko gimnastyczną, choć ten cel głównie głoszone, ale także polską narodową i demokratyczną. Przez wiele lat funkcjonowało jako jedyna pod zaborem pruskim i w Rzeszy Niemieckiej organizacja polska krzewiąca kulturę fizyczną. Towarzystwo wypracowało i rozwinęło własny, aczkolwiek nie pozbawiony eklektyzmu, system gimnastyczny i stworzyło podstawy ruchu sportowego w Bydgoszczy. Pionierska działalność „Sokoła” w dziedzinie narodowej edukacji fizycznej łączonej ściśle z całokształtem wychowania patriotycznego ludności polskiej w Bydgoszczy pod zaborem pruskim i w ośrodkach emigracyjnych w głębi Rzeszy niemieckiej, była też podstawą realizacji szerszych zamierzeń. Sokoli prowadząc wśród młodzieży akcję oświatową w duchu narodowym, zajęcia sportowe, a w latach poprzedzających wybuch I wojny światowej również szkolenia paramilitarne, przygotowywali kadry wojskowe do walki o niepodległość Polski. Uczestniczyli czynnie w działaniach zbrojnych w latach 1918-1921, szkolili przyszłe kadry administracji państwowej, policji i wojska. Sokola idea, hasła i praca wychowawczo-sportowa przyciągała szerokie rzesze młodzieży polskiej w okresie międzywojennym, budząc też zainteresowanie współczesnej młodzieży. Działalność sokolstwa w Bydgoszczy w latach 1886-1920 była bowiem częścią składową całego ruchu sokolstwa polskiego, powstałego dla odrodzenia duchowego i fizycznego narodu polskiego po upadku powstania styczniowego lat 1863/1864. „Sokół” bydgoski, od powołania w 1893 r. Związku Sokołów Wielkopolskich, z którego po restrukturyzacji w 1895 r. powstał Związek Sokołów Polskich w Państwie Niemieckim, został członkiem wymienionej jako drugiej struktury. W składzie tego związku działała tzw. „Żupa Nadwiślańska”, czyli Okręg IV Nadwiślański Związku Sokołów Polskich w Państwie Niemieckim, gdzie należał „Sokół” bydgoski.

W referacie tym omówione będzie ustawodawstwo pruskie odnoszące się do działalności stowarzyszeń w państwie niemieckim, przedstawiona zostanie także struktura Okręgu IV Nadwiślańskiego Związku Sokołów Polskich w Państwie Niemieckim oraz główne dokumenty dotyczące ustroju sokolstwa. Przeanalizowany będzie również skład społeczny członków „Sokoła” i udział kobiet w pracach organizacyjnych po 1908 r. Następnie autor zaprezentuje rolę „Sokoła” w organizacji sportu i wychowania fizycznego w Bydgoszczy. Rozpatrywana będzie także kwestia wpływu ugrupowań politycznych na pracę ideowo-wychowawczą stowarzyszenia oraz udział sokołów w pierwszej wojnie światowej, a potem w powstaniu wielkopolskim i przygotowaniu powstania w ramach Organizacji

Wojskowej Pomorza (OWP), ponadto w Strażach Ludowych oraz organizacji wojska, policji i administracji polskiej.

„Sokół” przez 34 lata w zaborze pruskim w zdecydowanej swojej aktywności patriotycznej, demokratycznej i narodowej oraz walki zbrojnej, przyczynił się do powrotu Bydgoszczy do Macierzy w 1920 r.

13:00-13:20

mgr Stanisław Błażejowski

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

Polskie banki i przedsiębiorstwa w pruskiej Bydgoszczy

Na początku XX w. w Bydgoszczy przedsiębiorcami byli przede wszystkim Niemcy i Żydzi, popierani przez władze pruskie. Bydgoscy Polacy skutecznie bronili się przed polityką germanizacyjną, umacniając swój stan posiadania i zwiększając udział w miejscowej gospodarce. Rosła liczba polskich banków, spółdzielni i przedsiębiorstw. Powstawały nowe polskie banki, które systematycznie powiększały swój kapitał. Małe polskie firmy handlowe przekształcały się w hurtownie lub domy towarowe. Obrona przed germanizacją prowadzono pod hasłem „swoj do swego”. Efektem sukcesów ekonomicznych Polaków, o których informowały czasopisma polskie w innych zaborach, było wybudowanie kościoła p.w. Świętej Trójcy, nabycie dużej nieruchomości na Dom Polski czy zorganizowanie Wystawy Przemysłowej w 1910 r. W referacie przedstawiony zostanie także udział miejscowych przedsiębiorców w szybkim polszczeniu gospodarki Bydgoszczy w ostatnich latach panowania pruskiego.

---

sesja II

13:30-13:50

dr Wojciech Ślusarczyk, mgr farm. Roksana Wilczyńska

Muzeum Okręgowe im. L. Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, Zakład Historii Medycyny i Pielęgniarstwa CM UMK

Bydgoskie apteki. Element systemu opieki zdrowotnej czy narzędzie germanizacji?

Na terenie zaboru pruskiego, władze rejencji starały się utrzymać stałą sieć aptek, zapewniającą z jednej strony pacjentom dostęp do leków, a z drugiej aptekarzom liczbę potencjalnych pacjentów, zapewniającą odpowiednie dochody. Większość farmaceutów, którzy otrzymywali koncesje na prowadzenie apteki było narodowości niemieckiej. W Bydgoszczy, w 1920 r. tylko jedna apteka należała do Polaka. (W ciągu międzywojnia proporcja ta zmieniła się całkowicie). Celem referatu jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy bydgoskie apteki były elementem systemu opieki zdrowotnej, czy raczej narzędziem germanizacji?

13:50-14:10

mgr Michał Frąszczak, mgr Andrzej Ollech, mgr Maciej Basiński, mgr Marcin Fojucik

K-PSOSW nr 1 im. Louisa Braille’a w Bydgoszczy, Katedra Badania Narządów Zmysłów, Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Historia miasta brajlem spisana – Bydgoszcz jako ostoja życia osób niewidomych na ziemiach dawnego zaboru pruskiego w latach 1872-1920

Losy szkolnictwa, w tym kształcenia i wsparcia grup szczególnie wrażliwych w danej społeczności, wiążą się nierozzerwalnie z drogami przemian kulturowych, społecznych, politycznych i historycznych. Pierwsze wzmianki o działaniach edukacyjnych i rewalidacyjnych prowadzonych względem osób z dysfunkcją wzroku na ziemiach polskich pochodzą z XIX wieku. Ważnym punktem w tej historii jest Bydgoszcz, w krytycznym okresie przejścia spod berła pruskiego zaborcy pod jurysdykcję odrodzonej, niepodległej Rzeczypospolitej. Powołany do życia w 1872 roku Prowincjonalny Zakład dla niewidomych (dziś K-PSOSW nr 1 im. Louisa Braille'a w Bydgoszczy), Towarzystwo Opieki nad ociemniałymi (zał. 1889), Schronisko dla dorosłych niewidomych (zał. 1901), wytwórnia słynnych maszyn brajlowskich Pichta (od 1912), Związek Niewidomych Wojaków (1920), szpitalny oddział dla ociemniałych żołnierzy, duszpasterstwo prowadzone przez późniejszego bł. bpa Michała Kozala sprawiły, że Bydgoszcz szybko stała się ostoją życia niewidomych na terenach zaboru pruskiego, dla ludności niemieckiej i polskiej z terenów Kujaw, Pomorza, Wielkopolski i Śląska. Udział w tym dziele miało wielu (jak ich dziś nazywamy) tyflopédagogów, społeczników, muzyków i pracowników ochrony zdrowia – wybitnych bydgoszczan, z urodzenia i z wyboru, takich jak: Albert Kienel, Oskar Picht, Anton Wittig, Szczepan Jankowski, ks. Michał Kozal, Leon Gornek, Józef Knechtel, inż. Czesław Perzyński, dr Carl Augstein i Hecht, Bronisław Hausner i Józef Mencil, ks. Tadeusz Skarbek-Malczewski. Dzieje szkoły dla niewidomych w Bydgoszczy wiernie odbijają bieg polskiej i lokalnej historii od końca XIX wieku, poprzez lata międzywojenne.

W świetle dostępnych źródeł historycznych, w tym archiwaliów oraz eksponatów Izby Tradycji bydgoskiego Ośrodka dla niewidomych i słabowidzących im. Louisa Braille'a, najstarszej w Polsce – blisko 150-letniej – ciągle działającej placówki wspierającej osoby z niepełnosprawnością wzroku, próbujemy przedstawić historię miasta z „punktu widzenia” systemu wsparcia osób ociemniałych (jak często określano ich w XX-leciu międzywojennym), która to sfera wyróżniała Bydgoszcz spośród innych ważnych ośrodków miejskich na ziemiach polskich. W roku stulecia powrotu Bydgoszczy do Macierzy nie zapomnimy o roku 1920, będącym (*szczęście*)punktem zwrotnym w historii miasta oraz tutejszej szkoły dla niewidomych.

14:10-14:30

dr Witold Garbaczewski

Muzeum Narodowe w Poznaniu

W trybach wojennej gospodarki. Bydgoskie wystawy żywnościowe, hodowlane i tekstylne w okresie I wojny światowej

Bydgoszcz w latach zaboru pruskiego stanowiła ważny ośrodek wytwórczości i handlu, w których od 1855 r. odbywały się duże wystawy o profilu gospodarczym (przemysłowe, rzemieślnicze, rolnicze, kulinarne, ogrodnicze etc.), gromadzące wystawców także spoza Prowincji Poznańskiej. Specyficzna sytuacja rynkowa po wybuchu I wojny światowej wpłynęła także na zmianę profilu i zakresu wystaw gospodarczych organizowanych w Bydgoszczy. Eskpozycje tego typu przybrały teraz charakter imprez wybitnie lokalnych, skoncentrowały się na zagadnieniach bezpośrednio związanych z życiem codziennym mieszkańców. Miały one przede wszystkim edukować w zakresie intensyfikacji przydomowych hodowli małych zwierząt (głównie kóz i królików), samodzielnego

przygotowywania potraw zastępczych czy zaopatrywania się w tanie ubrania. Wystawy te spełniały ważną rolę w życiu codziennym miasta, będąc nie tylko rozrywką, ale także istotnym czynnikiem w procesie przystosowywania ludności do nowej, wojennej rzeczywistości.

14:30-14:50

dr Sławomir Łaniecki

Muzeum Dyplomacji i Uchodźstwa Polskiego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Największa bitwa na powstańczym przedmościu bydgoskim frontu północnego powstania wielkopolskiego w dniach 29.01-3.02.1919 r.

W dniach 29 stycznia – 3 lutego 1919 r. Niemcy przeprowadzili ostatnią zakrojoną na tak szeroką skalę ofensywę na froncie północnym skierowaną przeciwko siłom powstańców wielkopolskich umocnionych na linii Noteci. Ofensywa prowadzona osobiście przez gen. Otto von Belowa, który zgromadził do walki ponad 3 tys. żołnierzy Grenzschtzu, przynajmniej dwa pociągi pancerne, aeroplany, liczną artylerię i kilkadziesiąt ciężkich oraz lekkich karabinów maszynowych rozpoczęła się 29 stycznia. Niemcy na pozycje polskie nacierali w trzech kierunkach – na Zamość-Rynarzewo bezpośrednio z Bydgoszczy oraz od strony Nakła na Szubin oraz na Kcynię. Walki były ciężkie i początkowo odepchnęły siły polskie rozlokowane wzdłuż Noteci w okolicach Nakła aż pod Szubin i Kcynię, utracono również Zamość i Rynarzewo. W mniej zaprawionych w bojach szeregach polskich doszło nawet do paniki i dezercji, szczególnie odczuwalne na froncie pod Kcynią. Większość powstańców, wsparta napływającymi posiłkami, stawiała opór zatrzymując ostatecznie wojska niemieckie. 3 lutego odzyskano Rynarzewo, choć Zamość pozostał w rękach niemieckich. Tego dnia do późnych godzin wieczornych toczyły się ciężkie walki pod Szubinem i Kcynią, lecz Polakom, śmiałymi kontratakami udało się na odcinku szubińskim rozbić niemiecką linię frontu zmuszając Grenzschutz do rozpoczęcia odwrotu w kierunku Nakła, co też skutkowało wycofaniem się wroga spod Kcyni. Była to największa bitwa frontu północnego podczas powstania wielkopolskiego. Obie strony skoncentrowały na tym niewielkim obszarze około 6 tys. żołnierzy. Mimo niemieckiej przewagi ilościowej i technicznej Polacy powstrzymali przeciwnika zadając mu poważne straty.

14:50-15:10

mgr Kamil Ściesiński

Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy

W oczekiwaniu na ostateczne rozstrzygnięcie. Bydgoszcz i Bydgoszczanie w okresie od zaakceptowania warunków traktatu wersalskiego przez Niemcy 28 czerwca 1919 r. do jego ratyfikacji 10 stycznia 1920 r. w świetle „Dziennika Bydgoskiego”

Referat przedstawi wydarzenia, które miały miejsce w Bydgoszczy w okresie pomiędzy zaakceptowaniem warunków traktatu wersalskiego przez Niemcy, a ratyfikacją tegoż traktatu. Okres od 28 czerwca 1919 r. do 10 stycznia 1920 r. zostanie tutaj przedstawiony z perspektywy największej polskojęzycznej gazety wydawanej wówczas w Bydgoszczy – „Dziennika Bydgoskiego”. Szczególny nacisk będzie położony na lokalne stosunki narodowościowe, społeczne, problemy życia codziennego, a także stosunek mieszkańców Bydgoszczy do planowanego podziału administracyjnego II Rzeczypospolitej. Autor poruszy

ponadto problematykę rozwoju polskiego życia politycznego i wzrastającej roli gazety należącej do Tesków w kształtowaniu lokalnej sceny politycznej.

Dzień 2

21 stycznia 2020 r.

Aula, I piętro

Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ul. Karola Szymanowskiego 3

sesja ogólna

9:00-9:20

prof. zw. dr hab. Albert Kotowski

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

W oczekiwaniu na niepodległość. Bydgoszcz w 1919 roku

Powstanie wielkopolskie przyniosło wolność południowej części dawnej Prowincji Poznańskiej, niepodległość zatrzymała się jednak na linii Noteci. Polscy bydgoszczanie liczyli na to, że na konferencji pokojowej w Paryżu zostanie podjęta decyzja o przyznaniu miasta odrodzonemu państwu polskiemu. Z kolei miejscowi Niemcy podejmowali starania, aby Bydgoszcz pozostała w granicach Rzeszy Niemieckiej. Chociaż już w kwietniu 1919 r. państwa Ententy przedstawiły Niemcom projekt traktatu pokojowego, w którym miasto przyznano Polsce, a Niemcy podpisały traktat w czerwcu, polscy mieszkańcy musieli jeszcze do stycznia 1920 r. czekać na wkroczenie wojsk polskich i przejęcie władzy przez Polaków.

Celem referatu jest ukazanie sytuacji politycznej i społecznej oraz nastrojów mieszkańców Bydgoszczy w trudnych miesiącach 1919 r.

9:20-9:40

mgr Karol Kantorski

Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy

Grenzschutz w zbiorach Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy

Grenzschutz był formacją paramilitarną, która oficjalnie, w Bydgoszczy, powstała 1 stycznia 1919 r. i składała się z ochotników przeciwstawiających się odłączeniu terenów wschodnich od Republiki Weimarskiej. Kiedy pod koniec grudnia 1918 r. wybuchło powstanie wielkopolskie Polacy domagali się powrotu wspomnianych ziem do Rzeczypospolitej chcąc przez to umocnić swoją, dopiero co, odzyskaną niepodległość. Celem działalności formacji Grenzschutz była walka z powstańcami wielkopolskimi i powstrzymanie ich pochodu na terenach byłego zaboru pruskiego. Bydgoski Batalion Grenzschutz istniał do 26 sierpnia 1919 r., kiedy to został rozwiązany na mocy traktatu wersalskiego.

Wystąpienie ma na celu przybliżenie historii tej paramilitarnej formacji na terenie Bydgoszczy i omówienie zespołu zabytków dotyczących Grenzschutz, które znajdują się w zbiorach Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy.

9:40-10:00

dr Monika Opiola-Cegielka

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

„Okazmy się godnymi tej wielkiej chwili”. Pamięć i tożsamość – kształtowanie postaw patriotycznych w przeddzień powrotu Bydgoszczy do Macierzy na łamach „Dziennika Bydgoskiego”

„Dziennik Bydgoski” za jeden z głównych celów uznawał podtrzymywanie polskości i kształtowanie postaw patriotycznych wśród mieszkańców zgermanizowanej Bydgoszczy. W styczniu 1920 r. gazeta nie tylko wciąż rozbudzała świadomość narodową Polaków, ale też propagowała odpowiednie postawy wobec odbudowywanej Polski – „nie wystarczy uczucie choćby najszlachetniejsze, gdy czynów potrzeba”. Zapełniające strony „Dziennika Bydgoskiego” ogłoszenia namawiające bydgoszczan do zakupu patriotycznych plakatów, „przepisowych orzełków” czy „wierszy ku czci zmartwychwstałej Polski”, obok wiadomości o budzącym się życiu kulturalnym miasta stanowią istotny wskaźnik repolonizacji Bydgoszczy.

10:00-10:20

dr Ewa Puls

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Powrót Bydgoszczy do Macierzy w świadomości uczniów – uczestników Konkursu „Młody Przyjaciel Bydgoszczy”

W referacie zostanie zaprezentowany stan wiedzy uczniów na temat okoliczności powrotu Bydgoszczy do Macierzy. Odpowiedź na pytanie: Czy data powrotu Bydgoszczy do Polski była i jest powszechnikiem kulturalnym dla uczestników Konkursu „Młody Przyjaciel Bydgoszczy”. Omówione będą projekty służące kształtowaniu warstwy intelektualnej, emocjonalnej i motywacyjnej lokalnej świadomości historycznej dotyczącej drogi Bydgoszczy do Niepodległości, realizowane przez Akademię Młodych Przyjaciół Bydgoszczy (Pałac Młodzieży) oraz Szkolne Koła Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy.

10:20-10:40

dr Stefan Pastuszewski

Bydgoska Szkoła Wyższa

Kondycja społeczeństwa Bydgoszczy w 1920 roku

Przez cały okres zaborów, a w szczególności od połowy XIX w. społeczeństwo Bydgoszczy było podzielone na trzy segmenty narodowościowo-kulturowe: niemiecki, polski, żydowski. Mimo dominującej w zachowaniach społecznych lojalności wobec państwa i pragmatyzmu w relacjach codziennych owe dwa kompleksy żyły pokojowo (*pax urbana*), lecz obok siebie. Podział ów wzmacniały odrębności religijne ściśle powiązane z kulturą.

I wojna światowa i niedogodności z nią związane zbliżyły do siebie na zasadzie solidaryzmu bytowego owe kompleksy, lecz przesłanka o odrodzeniu się państwa polskiego z Bydgoszczą, która pojawiła się w obiegu publicznym już w 1916 r., zaczęła na powrót dzielić. Większość Niemców, będących głównie przybyszami z zachodnich prowincji cesarstwa, stosunkowo łatwo pogodziła się z myślą o zmianie państwowości i o konieczności, choć nie obligatoryjnej, opuszczenia miasta.

10:40-11:00

mgr Barbara Chojnacka

Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy

Wystawy sztuki niemieckich i polskich towarzystw oraz udział w nich artystów bydgoskich (1878-1923)

Referat przybliży nieznany etap w kształtowaniu się życia artystycznego w Bydgoszczy obejmujący dekady przełomu XIX i XX stulecia, wyznaczone działalnością trzech towarzystw sztuki – Bydgoskiego Towarzystwa Sztuki (Bromberger Kunst-Verein), powstałego w 1878 r., Niemieckiego Towarzystwa Sztuki i Nauki (Deutsche Gesellschaft für Kunst und Wissenschaft), istniejącego od 1902 r. i kontynuującego tradycje wystawiennicze Bydgoskiego Towarzystwa Sztuki oraz polskiego Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych, działającego w latach 1921-1923. Na kilkunastu wystawach niemieckich towarzystw i kilkunastu ekspozycjach Zachęty zaprezentowano kilka tysięcy obrazów, rysunków, grafik i rzeźb uznanych twórców europejskich, zarówno dawnych mistrzów (Rembrandt), jak i artystów współczesnych (Hans Baluschek, Käthe Kollwitz). Wśród nich nie zabrakło plastyków związanych miejscem urodzenia (Walter Leistikow), czy też zamieszkania z Bydgoszczą (Carl Brunotte, Antoni S. Procajłowicz). Zadaniem referatu jest przedstawienie programu towarzystw w dziedzinie wystawiennictwa, określenie celu organizowania ekspozycji w okresie zaboru pruskiego i bezpośrednio po odzyskaniu niepodległości przez Polskę oraz ukazanie przerwanej, odradzającej się tradycji artystycznej w Bydgoszczy.

-----
sesja III

Aula A

11:30-11:50

dr hab. Marek K. Jeleniewski

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Początki życia politycznego i społecznego w Bydgoszczy u zarania Drugiej Rzeczypospolitej

Po wybuchu powstania wielkopolskiego, w Bydgoszczy zaktywizowało się życie polityczne i społeczne. Proces ten nasilił się po Traktacie Wersalskim i po powrocie Bydgoszczy w granice Polski. Powstawały lub się znacznie uaktywniły partie i organizacje, gromadzące znaczące grupy bydgoskich Polaków. Wzrosła, w stopniu dotąd niespotykanym świadomość, co owocowało przez całe dwudziestolecie międzywojenne.

11:50-12:10

dr hab. Janusz Kutta, prof. KPSW

Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy

Wskrzeszenie polskiego sądownictwa powszechnego w Bydgoszczy 1919-1922

Przedmiotem opracowania jest odrodzenie sądownictwa powszechnego w Bydgoszczy w latach 1918-1922. Ukazane będzie ono na tle organizacji tego sądownictwa w Wielkopolsce. Zostanie zwrócona uwaga na budowę personalną sądów w Bydgoszczy oraz ich funkcjonowanie.

12:10-12:30

prof. zw. dr hab. Włodzimierz Jastrzębski

Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy

Zaslugi dra Władysława Piórka – honorowego obywatela Bydgoszczy oraz jego rodziny dla odzyskania i utrwalenia niepodległości miasta, regionu i kraju

Dr Władysław Piórek (1852-1926) od 1885 r. mieszkał na stałe w Bydgoszczy. Prowadził tu praktykę jako lekarz oraz czynnie uczestniczył w działaniach na rzecz sprawy narodowej. W ślad za nim podążały także jego dzieci (zrodzone z małżeństwa z Anną z Folleherów): Łucjan (1891-1958) – lekarz, m.in. uczestnik powstania wielkopolskiego, wojny z bolszewikami, oraz żołnierz kampanii wrześniowej 1939 r., Wanda I voto Nowicka, II voto Górcka (1888-1980) – działaczka narodowa i społeczna na terenie Bydgoszczy oraz Stanisław (1892-1973) – ziemianin z kosznajderskiego Silna pow. Chojnice, m.in. 2x polski wójt gminy, sołtys wsi, działacz społeczny.

12:30-12:50

mgr Gizela Chmielewska

Bydgoszcz na otarcie łez, czyli jak w 1920 r. Polacy z ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej wpisali się w życie miasta nad Brdą

Jeszcze niedawno historia uchodźców z ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, którzy w połowie 1920 r. dotarli do naszego miasta nie była specjalnie w Bydgoszczy zauważana. Pojedynczych, tyle że zdecydowanie nielicznych odniesień do tego tematu nie brakowało. Natomiast nie było kompleksowego opracowania, w którym można by znaleźć odpowiedź na pytanie dlaczego Polacy z ziem wschodnich wybrali właśnie Bydgoszcz, z jakim bagażem wspomnień tu przyjechali, co miasto im oferowało, a co oni w zamian za dach nad głową dali mu od siebie. I wreszcie – jak zapisali się w historii Bydgoszczy. Przyznaję, że bardzo chciałam poznać odpowiedzi na te pytania. I je znalazłam: w archiwalnych dokumentach, w notatkach z międzywojennej prasy, w pamiętnikach i strzępach rodzinnej pamięci. Nie zachowałam ich dla siebie – zawarłam je w książce pt. „Gniazdo zastępcze” (LTW 2018 r).

***

W lipcu 1920 r., gdy Bydgoszcz dopiero od pół roku uczyła się funkcjonować w nowych warunkach, do miasta zaczęły docierać tłumy Polaków z ziem, na których toczyła się wojna polsko-bolszewicka. Wśród nich byli m.in. pracownicy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich. Przyjechali uczniowie ewakuowanych szkół z Mińska, Słucka, Nieświeża itd. Dachy nad głową szukały tu kresowe rodziny, które rok albo dwa lata wcześniej straciły swoje domy na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, a które wcześniej zatrzymały się w Warszawie. Teraz wyjechały stamtąd, bo stolicy zagrażali bolszewicy. W tej grupie było wielu dawnych mieszkańców Kijowa, członków Rzymsko-Katolickiego Towarzystwa Dobroczynności – wspaniałych lekarzy, adwokatów, prawników, w tym m.in. Edmund Sągajłło. Do Bydgoszczy przyjechało też wielu ziemian – m.in. Bułhakowie z Brańcyc, Górscy z Kotów i Wańkowszczyzny, Nitosławscy z Bigosowa, Wołodkowiczowicze z Iwańska, Woyniłłowiczowie z Sawicz i Puzowa, Zalescy z Raczkiewicz – mieszkańcy Kresów północnych. A także m.in. Lipkowscy z Pohoryły, Nikorowicze z Rosochowatki, Mazaraki z Koškowa, Minkiewiczowie z Łyczówki, Podoscy z Monasterzysk – mieszkańcy Kresów południowo-wschodnich.

Już 6 sierpnia do miasta dotarło 2 tys. uchodźców. A każdy kolejny tydzień znacząco powiększał tę liczbę. Władze Bydgoszczy starały się zapewnić wszystkim godziwe warunki do życia. Dla najbiedniejszych, którzy nie mogli wynająć mieszkania przygotowano obóz w Osowej Górze. Przy magistracie powstał Komitet ds. Uchodźców. Dla uczniów zorganizowano Gimnazjum Kresowe. Z myślą o tych, którzy nie mieli w mieście wsparcia rodziców, ale przede wszystkim dla sierot powstał Internat Kresowy. Uchodźcy powołali do życia Związek Polaków z Kresów Wschodnich – organizację, która udzielała znaczącej pomocy ludziom starym, chorym, niezaradnym, ale też uczącej się młodzieży. Członkowie Związku zorganizowali w mieście Kuchnię Kresową.

Byli mieszkańcy ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej utworzyli w Bydgoszczy liczną kolonię kresową, której obecność nie pozostała bez wpływu na społeczny klimat miasta. To właśnie oni przetarli szlak dla następnej wielkiej fali uchodźców, która tu dotarła wiele lat później, gdy kolejne ziemie wschodnie zniknęły z mapy Polski.

12:50-13:10

dr Joanna Matyasik

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. dr. W. Bełzy w Bydgoszczy

Biblioteka Miejska w Bydgoszczy w pierwszych latach niepodległości – polonizacja kadry i księgozbioru

W 1920 r., kiedy nastąpiło oficjalne przejście Bydgoszczy przez władze polskie, miasto było niemal całkowicie zgermanizowane. Nastąpiła repolonizacja i polonizacja życia społecznego, gospodarczego, kulturalnego i naukowego. Procesowi temu poddano urzędy, zakłady przemysłowe i ośrodki kultury, wśród których znalazła się także Biblioteka Miejska. Placówka powstała w 1903 r. i była instytucją niemiecką, mającą służyć umacnianiu germanizacji miasta. Misję jej przystosowania do zmienionych warunków polityczno-społecznych powierzono dr. Witoldowi Bełzie, który objął urządowanie 1 września 1920 r. Udało mu się wymienić kadrę niemiecką na polską, a także zwiększyć zasób z zaledwie 300 książek polskich do 33 tys. polskojęzycznych dzieł (zawartych w 56 tys. woluminów), w tym wzbogacić księgozbiór o cenne dla kultury polskiej zabytki piśmiennicze.

13:10-13:30

dr hab. Zbigniew Zyglewski, prof. uczelni

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Przejście Bydgoskiego Węzła Wodnego przez Polskę w latach 1920-1921

Wystąpienie dotyczy przejścia począwszy od 20 stycznia 1920 r. drogi wodnej Odra-Wisła przez władze polskie, a w szczególności odcinka bydgoskiego wraz z kanałem górnonoteckim. Zostanie przedstawiony sposób zdania i objęcia infrastruktury drogi wodnej. Majątek pruski zdawało kilku komisarzy, a ze strony polskiej przyjmującym był komisarz J. Bronikowski. Prusacy część akt wywieźli do Piły, resztę przekazali Polsce; zachowały się wykazy mienia.

W referacie poruszone zostaną zagadnienia związane z początkami żeglugi, zasad jej funkcjonowania czy administracji wodnej. Strona polska starała się oszacować wielkość majątku przejętego od Niemców, a także przystąpiła do prac remontowych na bydgoskim węźle wodnym. Już od 1920 r. Bydgoszcz brała czynny udział pracach na rzecz kształtowania nowych dróg wodnych. Chodziło o połączenie Warty z Wisłą przez Kanał Bydgoski. Rozpatrywano możliwość budowy kanału Noteć-Warta przez Rogoźno i Margonin a także

projekt Kanału Morzysławskiego łączącego Gopło z Wartą, jako część drogi wodnej Śląsk-Wisła.

---

sesja IV

Aula B

11:30-11:50

dr Krzysztof Osiński

Instytut Pamięci Narodowej, delegatura w Bydgoszczy

Rocznice przyłączenia Bydgoszczy do Polski na łamach lokalnej prasy międzywojennej

Referat ma na celu ukazanie i omówienie tego, w jaki sposób lokalna prasa przedstawiała po latach moment powrotu Bydgoszczy do Macierzy w 1920 r. oraz przebieg uroczystości rocznicowych organizowanych przy okazji obchodów 5., 10. i 15. rocznicy tamtych wydarzeń.

11:50-12:10

dr Marek Sass

Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Gostycynie, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Burchat” z siedzibą w Gostycynie

Dziedzictwo i przesłanie „Losu żołnierza” Jana Mazurkiewicza

Jan Mazurkiewicz (1892-1952) jest autorem wspomnień z okresu I wojny światowej wydanych drukiem w 1975 r. Ten żołnierz armii niemieckiej, który następnie w szeregach „Błękitnej Armii” gen. Hallera powrócił do odradzającej się ojczyzny, opisuje nie tylko swoje wojenne przeżycia, ale również dzieli się refleksjami natury etyczno-moralnej. Z jednej strony, utrwał na kartach wspomnień to co typowe dla ówczesnego pokolenia mieszkańców Prus Zachodnich, głównie żołnierzy wcielonych do zaborczej armii. Jednak dzięki refleksjom o charakterze filozoficzno-moralizatorskim oraz próbom opisanie i definiowania relacji międzyludzkich, zapiski te nabierają dodatkowego waloru, a przede wszystkim indywidualnego charakteru. Z tych powodów „Los żołnierza” J. Mazurkiewicza nadal jest ważnym, cennym i aktualnym przyczynkiem do poznania dramatycznych dziejów Polaków – Pomorzan żyjących na przełomie XIX i XX w., którzy stali się uczestnikami wydarzeń zmieniających ówczesną Europę, jak i świat.

12:10-12:30

dr hab. Tomasz Kawski, prof. uczelni

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Żydzi na Kujawach w latach 1914-1920

Kujawy do 1918/19/20 r. pozostawały regionem, który znajdował się w granicach zaboru niemieckiego i rosyjskiego. Mieszkający na tym terenie Żydzi znacząco się różnili z punktu widzenia kulturowego i politycznego. Także ich stosunek do tzw. sprawy polskiej, a od jesieni 1918 r., także faktu budowania zrębów polskiej państwowości, pozostawał zróżnicowany. W referacie zostaną omówione w ujęciu chronologicznym postawy i poglądy

Żydów na wspomniane kwestie, ich ewolucja w latach 1918-1920. Punktem odniesienia pozostaną także skutki jakie dla żydowskich społeczności mieszkających na Kujawach wschodnich (m.in.: Włocławek, Radziejów, Piotrków Kujawski, Nieszawa, Ciechocinek) i zachodnich (m.in.: Bydgoszcz, Inowrocław, Fordon, Strzelno, Koronowo) wywarł fakt powstania państwa polskiego.

12:30-12:50

mgr Piotr Księźniakiewicz

Towarzystwo Miłośników Solca Kujawskiego

Polonizacja szkół w powiecie bydgoskim w latach 20. XX wieku

W 1920 r. Pomorze i Kujawy zostały włączone do Rzeczypospolitej. Rozpoczął się proces polonizacji tych ziem, które przez 148 lat znajdowały się pod panowaniem pruskim.

Przy wyborze tematyki referatu kierowałem się trzema kryteriami: chronologicznym, geograficznym oraz problemowym. Kryterium chronologiczne wyznaczają lata 20. XX w., kiedy to rozpoczęto proces przekształcania się szkół niemieckich w placówki polskie bądź polsko-niemieckie. W kryterium geograficznym zaprezentuję obszar powiatu bydgoskiego, który był tożsamy z powstałym inspektoratem bydgoskim. Wreszcie, w kryterium problemowym zostanie ukazany proces polonizacji szkół.

W części zasadniczej wystąpienia scharakteryzuję ustrój placówek polskich, pierwszych kierowników oraz nauczycieli. Omówię likwidację szkół niemieckich na omawianym obszarze. Przedstawię organizację placówek oświatowych. Nakreślę przebieg pierwszych świąt oraz uroczystości polskich, takich jak: 3 Maja, 11 Listopada czy imieniny Marszałka Józefa Piłsudskiego.

W podsumowaniu zauważę, że proces polonizacji szkół w inspektoracie bydgoskim trwał do końca lat 20. XX w. Przekazywano majątki szkół poewangelickich na rzecz powstałych placówek polskich. Nurtującym problemem był brak odpowiedniej kadry, która szybko kończyła seminaria nauczycielskie, przygotowujące ją do objęcia posady nauczycieli w szkołach powszechnych. W placówkach polskich wprowadzano podręczniki w języku polskim. Niestety, placówki oświatowe borykały się różnymi niedogodnościami. Brakowało podręczników, odpowiednio wyposażonych sal, zeszytów czy piór do pisania. Klasy były przepełnione, gdyż uczyły się w nich nawet dwa roczniki. Powoli wyposażano polskie biblioteki szkolne. Wielu niemieckich nauczycieli opuszczała omawiany teren.

Zauważę, że po wielu trudach, szkolnictwo polskie rozwijało się w kolejnych latach. Zakładano towarzystwa kulturalne. Obchodzono święta oraz uroczystości patriotyczne. Młodzież działała w różnych szkolnych kołach naukowych. Nauczyciele polscy kształcili się na kursach wakacyjnych. Wśród uczniów propagowano wychowanie obywatelskie oraz patriotyczne. W przyszłości mieli oni zdobyć najróżniejsze zawody w II RP.

12:50-13:10

mgr Rafał Kubiak

Muzeum Solca im. Księcia Przemysła w Solcu Kujawskim

Rola kapłanów katolickich w podtrzymywaniu polskości mieszkańców Solca Kujawskiego

Solec Kujawski był na początku XX w. jednym z najbardziej, jeśli nie najbardziej, zgermanizowanym polskim miastem. Niemcy stanowili w tym okresie ponad 90% mieszkańców, a Polacy byli zaledwie 5% mniejszością. Dużą rolę w podtrzymaniu narodowego charakteru tej garstki oraz w późniejszej repolonizacji miasta odegrało pięciu

soleckich proboszczów z lat 1898-1933 (Stanisław Napierała, Witold Nowakowski, Franciszek Wolski, Jan Klein i Jan Mąkowski). Mimo, że przyszło im działać w bardzo różnych warunkach, mimo, że mieli różne priorytety i odmienne charaktery, każdy z nich na swój sposób przyczynił się do podtrzymania i rozwoju polskiej społeczności Solca Kujawskiego.

13:10-13:30

mgr Ewa Żukowska-Ciecierska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, IX LO im. T. Nowakowskiego z Oddziałami Dwujęzycznymi w Bydgoszczy

Bitwa pod Murowańcem? – przywracanie pamięci o powstaniu wielkopolskim w okolicach Bydgoszczy

Celem wystąpienia jest pokazanie sposobów, jakimi próbuje się przywracać pamięć o wydarzeniach związanych z powrotem Bydgoszczy i okolicznych wsi do Macierzy wspólnie – w XXI w. Murowaniec to niewielka wieś w gminie Białe Błota, w której od kilku lat w różny sposób grupa osób (potomkowie powstańców wielkopolskich, w tym również członkowie bydgoskiego oddziału Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, młodzież, napływowi mieszkańcy, ksiądz, zmieniające się władze gminy) stara się propagować wiedzę o wydarzeniach, które miały tu miejsce w czerwcu 1919 r. Autorka chce nie tyle rozstrzygać spór o to czy pod Murowańcem miała miejsce bitwa czy tylko potyczka, ile opisać trwający właśnie proces kształtowania się poczucia tożsamości narodowej, przynależności kulturowej i patriotyzmu w odwołaniu do wydarzeń historycznych. Ciekawe są również refleksje odnośnie wymiaru i funkcjonowania patriotyzmu lokalnego, perspektywy biopolitycznej i konkretnych, mierzalnych efektów działań. Warto podkreślić, że obchody rocznicowe (często w postaci inscenizacji bitwy), to oddolna inicjatywa pasjonatów.

Zgłoszenia grup, chcących wziąć udział w konferencji w charakterze słuchaczy przyjmowane są na adres mailowy:

konferencjabydgoszcz1920@muzeum.bydgoszcz.pl

Wydarzenie organizowane w ramach wernisażu wystawy: „Ku Wolności. Bydgoszcz 1914-1920” (MOB, Spichrze nad Brdą, ul. Grodzka 7-11).